

Jitka Meluchová
Martina Mateášová

NOVÉ PRAVIDLÁ PRE NASTAVENIE FINANČNEJ STABILITY BÁNK A POISŤOVNÍ

Úvod

Banky a poisťovne, ako subjekty finančného trhu Európskej únie, vykonávajú svoju činnosť na základe udelenia jednej licencie, ktorá im umožňuje vykonávať svoju činnosť v ktoromkoľvek členskom štáte EÚ. Liberalizácia finančných služieb bola zavedená smernicami EÚ a mala za cieľ vytvoriť spoločný trh finančných služieb na celom území EÚ¹. Tento trend má však za následok, že veľké finančné inštitúcie vykonávajúce globálne svoju činnosť prenášajú priaznivé i nepriaznivé efekty svojich aktivít do celosvetovej ekonomiky. Lokálna regulácia bánk a poisťovní sa ukázala ako nedostatočná. Vznikla preto potreba vytvoriť nové orgány globálnej regulácie finančných trhov, ktoré včas zachytia a vyhodnotia riziká a vykonajú účinné opatrenia na zmiernenie dopadu rizík na všetky subjekty finančného trhu. Realizované opatrenia znamenali reformu systému regulácie a dohľadu nad jednotlivými sektormi finančného trhu v EÚ, vykonávaného prostredníctvom *Európskeho systému finančného dohľadu (ESFS* ²). Ďalšie opatrenia regulácie sú vo fáze implementácie alebo príprav na spustenie (napr. projekt *Basel III* pre banky, či *Solvency II* pre poisťovne).

1 ANALÝZA SITUÁCIE NA FINANČNOM TRHU EURÓPSKEJ ÚNIE

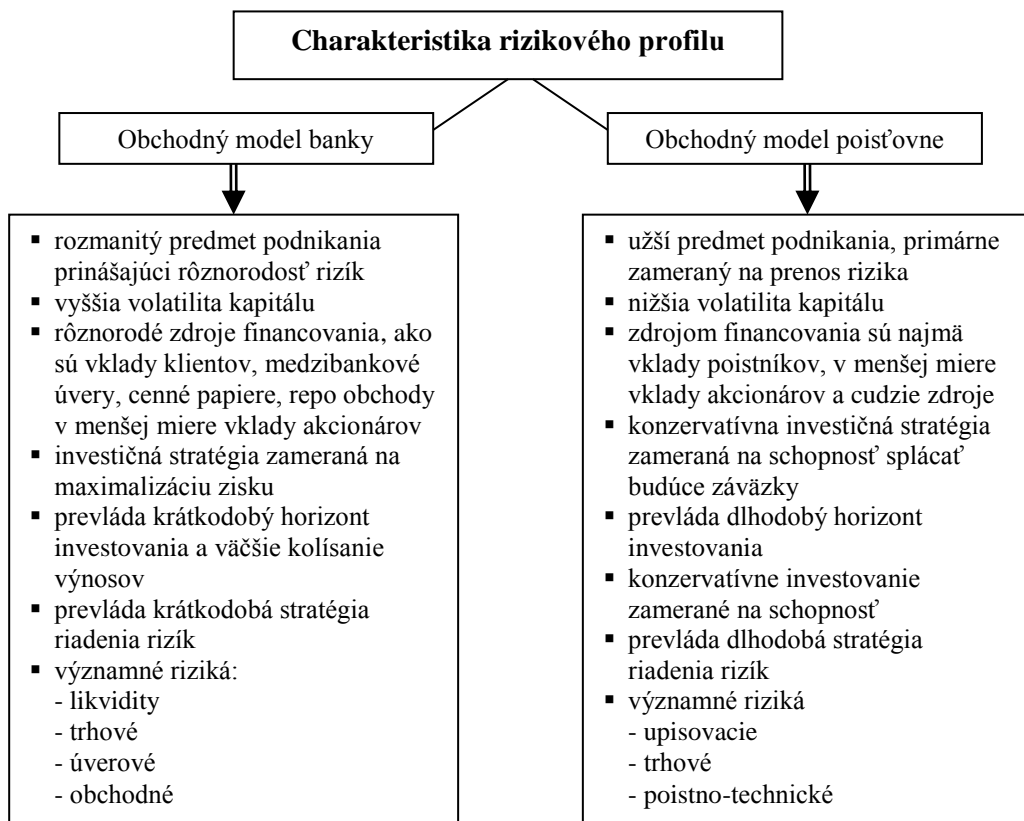
Banky a poisťovne zohrávali počas finančnej krízy odlišné úlohy, pretože fungujú na rozdielnych obchodných princípoch (CEA, 2010). Banky a poisťovne majú aj odlišné rizikové profily na mikroúrovni (stabilita finančnej inštitúcie) ako aj na makroúrovni (stabilita finančného systému ako celku a jeho vplyv na ekonomiku). Základom obchodného modelu poisťovní je rozloženie rizika v portfóliu a v čase pre budúce finančné plnenia, kým v prípade bánk je to zhromažďovanie vkladov a poskytovanie úverov. Na mikroúrovni sú poisťovne pravidelne a dlhodobo financované, majú jednoduchšiu štruktúru súvahy a sú v menšej miere vystavené riziku likvidity. Aktíva a pasíva sú v poisťovní prepojené (aktíva sú viazané na rezervy tvorené na úhradu budúcich záväzkov voči poistencom). Naopak banky sa často musia vyrovnávať so štruktúrnymi nerovnováhami medzi aktívami a pasívami, čo významne zvyšuje riziko špekulácií a riziko likvidity je tu výraznejšie. Vzájomná prepojenosť medzi jednotlivými bankami je ďalšou výraznou črtou bankového obchodného modelu (najmä pre medzibankové úvery), zatiaľ čo v poisťovníctve je prepojenosť malá. Investičná stratégia

¹ Už v roku 1964 bola vydaná smernica 64/225/EEC, táto bola nahradená smernicou 2009/138/EC Solvency II.

² ESFS - European System of Financial Supervisors

bánk je skôr krátkodobá, zameraná primárne na finančný výnos. Investičná stratégia poisťovní je spravidla dlhodobá, nastavená systémom *Asset Liability Management (ALM)* t.j. metódou riadenia rizík, ktorá má zabezpečiť návratnosť investícií potrebných na úhradu očakávaných zmluvných záväzkov z poistenia. Rizikové profily bánk a poisťovní sa odlišujú a to si vyžaduje, aby systém dohľadu zohľadňoval špecifiká ich činností a neaplikovali sa rovnaké opatrenia do bankovníctva ako aj poisťovníctva.

Schéma 1: Charakteristika rizikového profilu obchodného modelu

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek podľa analýzy CEA.

Snahy EÚ o vytvorenie jednotného trhu pre finančné služby sa v minulosti zameriavali na zvyšovanie kompetencií tzv. domovských orgánov dohľadu v jednotlivých členských štátoch. Podľa tejto koncepcie bol vytvorený aj model **jednotného dohľadu nad finančným trhom v SR**. Integrovaný dohľad je vykonávaný *Národnou bankou Slovenska* od januára 2006 nad subjektmi bankovníctva, poisťovníctva, kapitálového trhu a dôchodkového sporenia.

Uvedený systém integrovaného dohľadu vychádzal z myšlienky vytvoriť jednotný európsky finančný trh, ktorý bol schválený ako *Akčný plán pre finančné služby (1999)*. Dokument obsahoval časový plán a konkrétne opatrenia zamerané na integráciu

národných finančných trhov do jedného celoeurópskeho trhu. Snaha o realizáciu týchto cieľov viedla k zostaveniu Výboru múdrych *Committee of Wise Men*. Výsledkom práce výboru bolo vypracovanie tzv. *Lamfalussyho správy* (LAMFALUSSY, A. et al., 2001) o novom prístupe k regulácii európskych trhov pre cenné papiere. Boli prijaté smernice EÚ (2003/6/ES, 2003/124/ES, 2003/125/ES, 2004/72/ES, 2003/71/ES, 2004/39/ES, 2006/73/ES, 2004/109/ES, 2007/14/ES) označované ako *Lamfalussyho smernice*. Organizačná štruktúra nových výborov pre finančné služby bola ustanovená smernicou 2005/1/ES. Dôvodom bola snaha zmeniť spôsob fungovania trhov v EÚ na efektívny a flexibilný model, ktorý sa dokáže prispôbiť vývoju na finančných trhoch. Ďalším dokumentom, ktorý revidoval päť rokov pôsobenia *Akčného plánu pre finančné služby*, bola *Zelená kniha o politike finančných služieb* (GREEN PAPER, 2005–2010). Výsledky prijatých opatrení boli zverejnené v *Bielej knihe* (WHITE PAPER, 2005), ktorá predstavila politiku finančných služieb na ďalších päť rokov (do roku 2010). Hlavným cieľom bolo dosiahnutie voľného pohybu kapitálu pri čo najnižších nákladoch, ale pri zabezpečení efektívneho dohľadu nad konaním všetkých zúčastnených subjektov. Tento vývoj však bol zasiahnutý finančnou krízou.

Európska komisia zriadila v novembri 2008 odbornú skupinu, ktorá mala za úlohu vypracovať odporúčania, ako posilniť kooperáciu a konvergenciu orgánov dohľadu v jednotlivých krajinách EÚ s cieľom obnoviť dôveru vo finančný systém. Výsledkom zverejnenej *de Larosièrovej správy* (DE LAROSIERE, J. Group, 2009) boli odporúčania na vytvorenie nového integrovaného modelu dohľadu nad finančnými inštitúciami a trhmi, s cieľom posilniť celkovú finančnú stabilitu v EÚ. Uvedená správa nadväzovala na Lamfalussyho proces a stala sa podkladom pre prípravu novej koncepcie celoeurópskeho finančného dohľadu. Európska rada následne schválila v novembri 2010 päť nariadení a smernicu, ktoré sa stali legislatívnym základom pre vznik *Európskeho systému finančného dohľadu*, ktorý vstúpil do platnosti 1. januára 2011.

Zámerom novoprijatej koncepcie ESFS bolo zaistiť, aby sa náležite uplatňovali pravidlá platné pre finančný trh a ochránila sa tak stabilita a dôvera vo finančný systém pre všetkých spotrebiteľov finančných služieb v celej EÚ (NEBESKÝ, PALUŠ, PÉNZEŠ, ŠESTÁK, 2010 a 2011). Výkon dohľadu je uskutočňovaný na *mikroobozretnej* (*mikroprudenciálnej*) úrovni, t. j. nad obozretným podnikaním finančných inštitúcií, ktorým sa zaoberajú európske orgány dohľadu (ESMA, EBA a EIOPA) a *makroobozretný* (*makroprudenciálny*) dohľad nad finančným systémom celej EÚ (EK, 2009a), ktorý je v pôsobnosti *Európsky výbor pre systémové riziká* (ESRB).

Schéma 2: Architektúra Európskeho systému finančného dohľadu

Európsky výbor pre systémové riziká (ESRB)		
Európsky orgán pre bankovníctvo - EBA	Európsky orgán pre cenné papiere a trhy - ESMA	Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov - EIOPA
+ Národné orgány dohľadu (<i>jednotlivých členských krajín</i>) = Európsky systém finančného dohľadu nad finančným trhom (ESFS)		
Obozretný dohľad na mikroúrovni (<i>mikroprudenciálny dohľad</i>)		

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek.

Základnou podmienkou na vytvorenie jednotného trhu je, aby sa minimalizovali rozdiely v podmienkach poskytovania služieb medzi domácimi a cezhranične podnikajúcimi subjektmi a zvýšila sa transparentnosť vykazovaných informácií. Finančná kríza však spôsobila, že došlo k návratu na domáce trhy, keď sa finančné inštitúcie viac sústreďujú na podnikanie na svojich domácich trhoch a neexpandujú, čím dochádza k zníženiu stupňa integrácie. Ak má koncepcia centralizovanej regulácie vykonávať dohľad nad finančnými inštitúciami v celej EÚ, mala by prevziať aj fiškálnu zodpovednosť. Dostatočné právomoci a zodpovednosť by mali tvoriť synergický celok. *Správa ECB o finančnej integrácii* (ECB, 2010) však pripúšťa, že daňou za vysoký stupeň integrácie je rýchlejšie šírenie krízy do celého finančného systému EÚ. Preto je potrebné zamerať sa na vytvorenie krízového manažmentu, ktorý by spolupracoval pri riešení krízových situácií a zabezpečoval pravidelný monitoring a hodnotenie rizík vo väzbe na ich celkový dopad na finančný systém EÚ (GLOBAL RISKS, 2011). Jedným z krokov, ktorým boli tieto vízie realizované, bola novela bankovej smernice o kapitálových požiadavkách. Zaviedla povinnosť, aby orgány dohľadu pri rozhodovaní v krízových situáciách zohľadnili potenciálny vplyv svojich rozhodnutí na stabilitu finančného systému v ostatných členských štátoch a čo najskôr oboznámili príslušné orgány so všetkými informáciami, ktoré sú významné pre výkon ich činnosti. Pôvodný systém dohľadu primárne založený na národnom princípe nesledoval, aký dosah majú opatrenia jedného štátu na ostatné krajiny EÚ, jeho úlohou bolo predovšetkým zabezpečiť národnú finančnú stabilitu. Tok informácií však musí prúdiť aj naopak. ESFS musí mať k dispozícii všetky potrebné informácie od národných orgánov dohľadu, aby mohol účinne vykonávať svoje úlohy. Súčasne musí disponovať dostatočnými právomocami, aby mohol včas a efektívne zasiahnuť v prípade nepriaznivého vývoja. Pre potreby vykonávania makroprudenciálneho dohľadu³ budú vypracúvané makroprudenciálne analýzy finančného

³Viac : EU Regulation 1092/2010.

trhu, ktoré budú mať za úlohu identifikovať možné riziká a ich dosah na finančnú stabilitu EÚ, následne vyhodnotia pravdepodobnosť hrozby daného rizika s odhadom potenciálnych strát spôsobených daným rizikom. Touto úlohou bol poverený ESRB, ktorý na základe monitoringu systémových rizík vykonáva opatrenia eliminujúce zistené riziká. Ďalším cieľom je dohliadať na to, aby opatrenia proti rizikám boli koordinovane vykonávané v rámci celej EÚ, prípadne celosvetovo. Práve finančná kríza ukázala, že zlyhanie jedného článku systému malo za následok reťazovú reakciu, ktorá nakazila aj ostatné subjekty. Kľúčové kritériá určenia systémovej významnosti trhov a inštitúcií by mali mať veľkosť, nahraditeľnosť a vzájomná prepojenosť s ostatnými časťami systému. Tento monitoring by mal byť spolu s informáciami o slabých stránkach finančného systému a s prihliadnutím na národné špecifiká jednotlivých členských krajín, schopný odhaľovať systémové riziká a predchádzať ich dôsledkom.

Snahy o riešenie problémov sú, len je treba zvoliť správnu cestu, aby nové pravidlá skutočne priniesli želaný efekt a prispeli k obozretnosti na finančnom trhu EÚ, nemali by situáciu komplikovať zložitými a časovo náročnými procedúrami, ktoré v konečnom dôsledku daný stav nezlepšia a neprinesú žiadaný efekt pre zainteresované subjekty.

2 KAPITÁLOVÉ POŽIADAVKY NA FINANČNÉ INŠTITÚCIE – OČAKÁVANÉ ZMENY A PRÍNOSY

Okrem novej architektúry dohľadu nad finančným trhom EÚ boli pripravené ďalšie dokumenty, ktoré sa zameriavajú na posilnenie finančnej stability. Pre banky je to aplikácia princípov zo smerníc o kapitálových požiadavkách *The Capital Requirements Directive* (CRD, 2006/49/ES a 2006/48/ES), ktoré zavádzajú v EÚ bazilejskú kapitálovú dohodu, tzv. *Basel II*. Smernice CRD, na rozdiel od pravidiel stanovených v bazilejskej dohode, sú záväzne platné pre všetky úverové inštitúcie a investičné spoločnosti pôsobiace v rámci EÚ. Ich cieľom je zabezpečiť, aby bankový systém dokázal pružne reagovať na zmeny na finančných trhoch a s využitím nových technológií a poznatkov postupne konvergoval k vysoko citlivým technikám vyhodnocovania rizík. Bazilejská rámcová dohoda bola navrhnutá na uplatnenie v medzinárodne pôsobiacich bankách a jej rozšírená pôsobnosť, vymedzená Komisiou EÚ v smerniciach CRD, je v záujme tak vkladateľov ako aj dlžníkov.

V prípade poisťovní je to príprava na prijatie pravidiel koncipovaných v smernici 2009/138/ES o začatí a vykonávaní poistenia a zaistenia, označovanej ako *Solvency II*, ktorá sa stane záväznou pre členské štáty EÚ od 1. januára 2016. Spoločným znakom oboch projektov je koncepcia založená na troch pilieroch, ktoré stanovujú kvantitatívne požiadavky, kvalitatívne požiadavky a výkon dohľadu, aby sa v poslednom pilieri nastavila transparentnosť vykonávaných transakcií a pravidiel zverejňovania informácií, takisto ochrana klienta na finančnom trhu a účinný systém vnútornej kontroly a riadenia rizík na mikroúrovni poisťovní. Všetky tieto opatrenia majú za cieľ vytvoriť také podmienky pri poskytovaní finančných služieb a produktov, ktoré zaručia bezpečné a dôveryhodné medzinárodné prostredie, ktoré bude základom finančnej stability v EÚ. Príslušné európske orgány by mali v záujme efektívneho fungovania vnútorného trhu

prispievať ku konzistentnému uplatňovaniu týchto smerníc, ako aj ku konvergencii postupov a techník dohľadu v rámci EÚ, kde svoju úlohu preberá ESFS.

3 KAPITÁLOVÁ PRIMERANOSŤ BÁNK

Hlavnou funkciou účinného dohľadu je ochrániť záujmy klientov (vkladateľov) s cieľom zaistiť bezpečnosť zverených finančných aktív. Túto úlohu možno naplniť iba za predpokladu, že orgán dohľadu disponuje nástrojmi, ktoré v prípade ohrozenia finančného zdravia banky umožnia zasiahnuť aj za cenu obmedzenia práv akcionárov banky. Cieľom dohľadu je nastaviť také pravidlá, aby výška a štruktúra vlastného kapitálu banky bola vždy schopná ochrániť vklady klientov a zaručiť ich návratnosť vzhľadom na riziká, ktoré banka podstupuje pri správe týchto aktív. Kapitálová regulácia tak pôsobí ako kapitálový tlmič, ktorý má zmierňovať nárazy prípadných strát a ich dopad na solventnosť a finančnú stabilitu banky. Ďalšia regulácia kapitálu sa prejavuje v prípade, keď už k naplneniu rizík došlo. Pri nezvládnutí napríklad úverového rizika alebo trhových rizík dokáže dostatočná výška vlastného kapitálu pohltiť väčšie množstvo strát bez ohrozenia klientov banky. Problémy jednej banky sa v globalizovanej ekonomike rýchlo prenesú na ďalšie finančné inštitúcie a môžu spôsobiť vážne problémy celému finančnému trhu.

Tendencia ovplyvňovať výšku vlastných zdrojov ako zábezpeku proti úverovému riziku a následne aj ďalším rizikám, ktoré ohrozujú investičné podnikanie bánk, je zrejmä už od začiatku aktivít *Bazilejského výboru pre bankový dohľad*. Výbor vydal v roku 1988 pre medzinárodne aktívne banky pravidlá kapitálovej primeranosti - *Basel Capital Accord*, tzv. *Basel I*. Tieto prvé pravidlá sa stali súčasťou legislatívy EÚ. Vývoj a rastúca zložitnosť bankových transakcií si vyžiadali revíziu pôvodnej dohody a stanovenie nových pravidiel výkonu dohľadu nad bankami, zohľadňujúce aj moderné prístupy k riadeniu rizík. Výsledkom revízie bolo prijatie pravidiel *New Basel Capital Accord*, tzv. *Basel II*, ktoré boli postupne implementované do legislatívy členských štátov EÚ prostredníctvom smerníc CRD. Štruktúra bankového kapitálu podľa pravidiel *Basel II* bola založená na troch pilieroch a zahŕňala **vlastný kapitál**, ktorý tvoril základnú a najkvalitnejšiu zložku regulačného kapitálu banky (splatené základné imanie, emisné ážio, rezervné fondy a nerozdelený zisk minulých rokov). Takto vypočítaná hodnota sa následne znížila o neuhradené straty minulých rokov, významné straty bežného roka, hodnotu goodwillu a ostatných nehmotných aktív, hodnotu vlastných akcií v držaní banky, podiely a nástroje v iných spoločnostiach a podriadené pohľadávky. Druhú zložku tvoril **dotatkový kapitál**, ktorý predstavoval menej kvalitnú zložku kapitálu (napr. kapitálové fondy, oceňovacie rozdiely z precenenia stálych aktív). Tretia zložka kapitálu predstavovala návratný cudzí zdroj (niečo ako dotáciu), ktorá bola v kompetencii národných dohliadacích orgánov.

Prehľbujúca finančná kríza si vyžiadala revíziu platných smerníc tak, aby zodpovedali aktuálnej situácii na finančných trhoch ovplyvnených finančnou a ekonomickou krízou. Koncepcia nových pravidiel označovaná ako *Basel III* (Basel III., 2010) mala za cieľ zabezpečiť, aby bankový systém v Európe veľmi citlivo reagoval na riziká a konvergoval k vysoko citlivým technikám vyhodnocovania rizík pomocou interných modelov a modelových procesov, zavádzaním postupov stresového testovania

svojich aktív proti úverovému, trhovému a operačnému riziku a pod., z čoho sa následne odvíja požiadavka na výšku vlastného kapitálu, ktorý musí mať banka k dispozícii.

Banky by preto mali zaviesť metódy a postupy hodnotenia a udržiavania primeranosti vlastného kapitálu, ktoré dokážu flexibilne reagovať na zmeny rizík vyvolané najmä systémovým rizikom. Zodpovednosťou národného regulátora je ubezpečiť sa, že banky majú dobrú organizáciu a primerané vlastné zdroje so zreteľom na riziká, ktorým sú alebo môžu byť vystavené, a dohliadnuť, aby zverejňované informácie boli pravdivé, zrozumiteľné a porovnateľné. Výpočet kapitálovej primeranosti určuje vzťah medzi vlastným kapitálom banky, ktorý je využiteľný na výpočet kapitálovej požiadavky, a regulátorom stanoveným kapitálovým požiadavkám na základe odhadu rizík ohrozujúcich výkon činnosti. Najviac kvalitnú zložku kapitálu predstavuje vlastné imanie banky, ktoré bude naďalej preferované ako zábezpeka krytia finančných strát. Cieľom prijatých opatrení je zlepšiť schopnosť bánk absorbovať stresové záťaž plynúce z finančných a ekonomických šokov, zlepšiť riadenie rizík a vlastného kapitálu a posilniť transparentnosť a dôveryhodnosť bánk. *Basel III* rozlišuje už iba dva piliere: *Going Concern Capital*, ktorý tvorí vlastný kapitál a dodatkový kapitál a *Gone Concern Capital*, ktorý je určený na krytie strát po ukončení činnosti banky.

Úlohou nastavenia pravidiel kapitálovej primeranosti bánk je určiť požiadavky na kapitálovú vybavenosť tak, aby akékoľvek potenciálne straty v budúcnosti, spojené s dnešnými rizikami, boli pokryté ich vlastnými zdrojmi. Súčasne, aby už existujúce straty boli premietnuté do výsledku hospodárenia, čím znížia vlastný kapitál banky, čo pocítia vlastníci kapitálu a nie vkladatelia. Podstatou koncepcie kapitálovej primeranosti je zmerať riziká ohrozujúce banku v prípade nepriaznivého vývoja vonkajšieho ekonomického prostredia a stanoviť tomu zodpovedajúcu minimálnu hranicu kapitálu. Súčasne by to malo motivovať banky vyvíjať vnútorné modely a procesy na čo najpresnejšie meranie rizík, ktoré umožnia stanoviť kapitálovú požiadavku v optimálnej miere bez toho, aby musel byť vlastný kapitál zbytočne vysoký.

4 KAPITÁLOVÁ PRIMERANOSŤ POISŤOVNÍ

Poisťovne, rovnako ako banky, poskytujú svoje finančné služby na komerčných a konkurenčných princípoch v prostredí finančného trhu EÚ. Na to, aby poisťovňa mohla vykonávať úlohy, ktoré tvoria predmet jej činnosti, musí si nastaviť účinnú ochranu zdrojov, ktoré získala z poistenia, a ktoré použije na úhradu budúcich záväzkov (poistných plnení). Na zabezpečenie schopnosti mať v každom okamihu dostatok zdrojov na úhradu týchto záväzkov, si poisťovňa vytvára rezervy (cudzíe zdroje) z prijatého poistného. Princíp solventnosti však nastavuje požiadavku, aby poisťovňa bola spôsobilá preukázať, že napriek vytvoreným rezervám, bola by schopná kedykoľvek uhradiť všetky svoje záväzky z poistných zmlúv aj z vlastného kapitálu (vlastných zdrojov). Na tieto účely boli vyvíjané iniciatívy na úrovni EÚ už od 70. rokov minulého storočia, ktorých výsledkom bolo prijatie smerníc prvej generácie (73/239/EHS a 79/267/EHS), ktoré boli postupne novelizované a dopĺňané ďalšími smernicami druhej a tretej generácie. Vývoj a potreby poistného trhu si postupom času vyžiadali prehodnotenie požiadaviek na kapitálovú vybavenosť poisťovní. Výsledkom týchto iniciatív bolo prijatie smerníc označovaných ako

Solvency I, ktorých implementácia do národnej legislatívy sa stala pre členské krajiny záväzná počnúc rokom 2004. Súčasný vývoj na finančných trhoch ovplyvnený dôsledkami krízy ešte urýchlil potrebu nastaviť účinnejšie mechanizmy ochrany poistených klientov. Treba zabezpečiť finančnú stabilitu poisťovne najmä z dlhodobého hľadiska pre očakávané záväzky, ktorých plnenie môže nastať v horizonte desiatich, dvadsiatich i tridsiatich rokov. Súčasný systém regulácie zabezpečovaný prostredníctvom *Solvency I* nereaguje na nové trendy rozvoja informačných a komunikačných technológií, sofistikované matematicko-štatistické metódy a nové prístupy k simulácii rizikových scenárov pre potreby vykazovania solventnosti. Stanovuje iba minimálnu kapitálovú požiadavku formou jednoduchého faktorového výpočtu, tzv. *požadovanú mieru solventnosti*. Každý členský štát sám rozhoduje, či pristúpi k prísnejšej národnej regulácii, čím sa vytvára nehomogénne regulačné prostredie na poisťnom trhu. Cieľom *Solvency II* je vytvoriť finančne zdravé prostredie poisťného trhu, ktoré ochráni záujmy poistencov (príjemcov poisťných plnení) tým, že zabezpečí vyššiu kvalitu riadenia rizík pri správe finančných aktív a efektívnu alokáciu kapitálu potrebného na preukázanie kapitálovej sily poisťovne. Nové pravidlá solventnosti vychádzajú zo štvorúrovňovej štruktúry *Lamfalussyho architektúry finančných služieb* (LAMFALUSSY, A. et al., 2001). Lamfalussyho prístup má umožniť, aby nový režim solventnosti pružne reagoval na vývoj a zmeny na finančnom trhu a bol v súlade s vývojom v oblasti medzinárodného finančného vykazovania (IFRS) poisťovní a zaistovní. Projekt *Solvency II* je založený na troch pilieroch. Okrem stanovenia *kvantitatívnych požiadaviek* na kapitál (1. pilier) vo väzbe na podstupované riziká (poisťné, kreditné, trhové a operačné) budú poisťovne a zaistovne povinné plniť *kvalitatívne požiadavky* týkajúce sa systému riadenia rizík a vnútornej kontroly a režimu dohľadu (2. pilier). Rovnako budú nastavené pravidlá trhovej disciplíny, ktoré určia *požiadavky na výkazníctvo a zverejňovanie informácií* nielen pre potreby regulácie, ale aj pre ostatných používateľov (3. pilier).

Preukazovanie solventnosti poisťovne je založené na plnení dvoch predpokladov, a to požiadavky kapitálovej solventnosti (*Solvency Capital Requirement – SCR*) a minimálnej kapitálovej požiadavky (*Minimum Capital Requirement – MCR*), pričom každá z nich je počítaná na iné účely. Hodnota SCR by mala vyjadrovať celkovú úroveň kapitálu, ktorý odráža rizikový profil danej poisťovne vypočítaný podľa štandardného vzorca alebo použitím interného rizikového modelu. Poisťovňa bude musieť SCR trvale monitorovať a udržať vlastné zdroje v požadovanej štruktúre na zabezpečenie jeho krytia. Pokles vlastných zdrojov pod SCR bude signalizovať problémy v kapitálovej vybavenosti poisťovne, čo bude oprávňovať orgán dohľadu prijať nápravné opatrenia. Požiadavka na MCR bude ale vyjadrovať minimálnu hranicu kapitálu, ktorej pokles pod túto hodnotu by predstavoval vážne ohrozenie záujmov poistených a oprávnených osôb určených na prijatie poisťného plnenia. Pokles vlastných zdrojov pod MCR bude iniciovať dohľad prijať krajné opatrenia, napríklad pozastaviť činnosť alebo odobrať licenciu. Výpočty obidvoch požiadaviek by mali byť úzko prepojené a založené na prístupe zohľadňujúcom riziká. Ústrednou myšlienkou je zainteresovať poisťovne na efektívnom manažovaní svojich rizík, pretože ak ich budú riadiť kvalitne a využívať vhodné metódy ich zmiernovania, budú vystavené nižším kapitálovým požiadavkám, čo bude platiť aj naopak.

Na výpočet SCR sa použijú metódy hodnoty v riziku (*Value at Risk*), a to štandardný vzorec na výpočet kapitálovej solventnosti alebo vnútorný model.

Štandardný vzorec SCR = základná SCR
+ kapitálová požiadavka na operačné riziko
+ úprava zohľadňujúca kapacitu technických rezerv
absorbovať straty a odložené daňové povinnosti

Nový režim regulácie poisťného trhu EÚ mal už niekoľkokrát posunutú účinnosť. Vzhľadom na rozsah a náročnosť implementovania zmien boli orgánom EIOPA vykonávané rôzne analýzy, prieskumy a štúdie zamerané na overenie účinnosti a efektívnosti pripravovaného systému regulácie. Napríklad *Štvrtá kvantitatívna dopadová štúdia* (CEIOPS QIS 4, 2008) a *Piata kvantitatívna dopadová štúdia* (EIOPA QIS 5, 2011) mapovali pripravenosť poisťovní a zaistovní na nové pravidlá a skúmali kvantitatívne dosahy spočívajúce v nastavení kalibrácie štandardných vzorcov na výpočet SCR a MCR a metód použitých na stanovenie hodnoty jednotlivých položiek súvahy. Nový prístup bude uplatnený práve pri oceňovaní aktív, vlastných zdrojov a záväzkov, najmä technických rezerv. Aktíva budú oceňované v hodnote, za akú by sa dali predať, resp. vymeniť v nezávislej transakcii, a záväzky v cene, za akú by sa dali previesť na iný subjekt. Vykazovanie aktív a pasív v súvahe v reálnej hodnote, ktorá zodpovedá ich podmienkam obchodovania, zabezpečí, že ich ocenenie bude objektívne a vzájomne zosúladené, orientujúce sa na budúcnosť, čo je chápané ako najúčinnější ochrana proti možnému ohrozeniu práv poistených. Vlastné zdroje poisťovne slúžia ako ochrana proti rizikám, ktoré majú za cieľ absorbovať finančné straty v prípade, ak by neboli kryté z technických rezerv.

Určenie výšky vlastných zdrojov oprávnených na krytie dvoch kapitálových požiadaviek SCR a MCR vychádza z trojstupňového postupu. Spočíva v určení vlastných zdrojov (súčet položiek základných a dodatkových vlastných zdrojov), klasifikácii vlastných zdrojov (zatriedenie do troch tried podľa kvality a rôznej schopnosti absorpcie strát) a oprávnenosti vlastných zdrojov (pre ich uznávanie na účely plnenia kapitálových požiadaviek SCR a MCR). Smernica stanovuje presné požiadavky na výpočet jednotlivých položiek, ktoré sú potrebné na zistenie solventnosti. Osobitná pozornosť je venovaná stanoveniu výšky technických rezerv. Ich reálne ohodnotenie bude založené na stanovení najlepšieho odhadu, ktorý predstavuje očakávané peňažné toky so zohľadnením časovej hodnoty peňazí vrátane rizikovej marže. Tento prístup by mal zaručiť, že celková hodnota technických rezerv bude v každom okamihu zodpovedať sume, ktorú by žiadala tretia strana pri prevzatí portfólia poisťných zmlúv, potrebnej na splnenie súvisiacich práv a záväzkov. Výpočet musí vychádzať z informácií, ktoré poskytnú finančné trhy a dostupné údaje o poisťných a investičných rizikách na určenie predpokladov, ktoré najlepšie zodpovedajú charakteristikám portfólia spravovaných poisťných a investičných zmlúv⁴. Solventnosť II má ambíciu významne zmeniť spôsob regulácie dohľadu európskeho poisťného trhu. *QIS 4* preukázala dobrú pripravenosť slovenských poisťovní na akceptáciu

⁴ Viac : Report CEIOPS QIS 4 for Solvency II (2008).

pravidiel *Solvency II*. Slovenské poisťovne zostavujú svoje účtovné závierky podľa IFRS už od roku 2006 a technické rezervy, ako aj aktíva už v reálnej hodnote oceňujú.

Záver

Poisťovne čakajú zmeny v nastavení novej úrovne kapitálových požiadaviek stanovených v *Solvency II*. Na účely dopadu kvantitatívnych požiadaviek novej regulácie na slovenské poisťovne boli vykonané rôzne štúdie a stresové testovanie. Výsledky zverejnené NBS spracované pre EIOPA preukázali, že slovenské poisťovne budú pripravené na prijatie nových pravidiel. Rovnako banky pracujú na plnení nových princípov regulácie tak, aby v budúcnosti dokázali čeliť krízovým situáciám. Úlohou projektu *Basel III* je posilniť monitoring v bankovom sektore a zvýšiť transparentné správanie bánk. To nastaví prísnejšiu kontrolu riadenia rizík vo väzbe na kapitálovú primeranosť tak, aby sa zlepšila schopnosť bánk absorbovať straty v čase krízových záťaží. Pravidlá *Basel III* budú realizované po etapách do roku 2019. Okrem ďalších opatrení by mali pre banky zaviesť vyššiu kapitálovú primeranosť vo výške 9 % základného kapitálu a vytvoriť viacero bankových a kapitálových tlmivcov, ktoré budú eliminovať negatívne účinky výkyvov na trhoch.

Finančná kríza vyvolala potrebu prijímať radikálne spoločensky prospešné reformy, ktoré by inak v podmienkach konjunktúry, v čase ekonomického optimizmu, boli ťažko priechodné. Nastavila tak výzvy na ozdravenie finančného systému, regeneráciu ekonomík a prijímanie zmien, ktoré, ak budú vykonávané uvážene, prispejú k obnoveniu hospodárskeho rastu a stratenej dôvery vo finančné trhy.

Kľúčové slová

finančný trh, banka, poisťovňa, kapitálová primeranosť, Solvency II

Klasifikácia JEL

G15, G17, G21, G22, G28

LITERATÚRA

- [1] BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION. 2004. *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework*. Bank for International Settlements. ISBN 92-9131-669-5.
- [2] Basel III. 2010. *A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. BIS- Basle Committee on Banking Supervision, 2010. Dostupné na: <http://www.bis.org/publ/bcbs189_dec2010.pdf>, 9. 4. 2015.
- [3] BIELA KNIHA: *Politika finančných služieb 2005-2010*. WHITE PAPER. KOM (2005) 629, Brusel 1. 12. 2005. Dostupné na: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=4829>>, 16. 4. 2015.
- [4] BLUM, J. 2008. *Why Basel II may need a leverage ratio restriction*. Journal of Banking and Finance, Swiss National Bank, Börsenstrasse 15, P.O. Box, CH-8022 Zurich. 32, p. 1699-1707. ISSN 1660-7716.

-
- [5] CEIOPS.2008. *Ceiops' Report on its fourth Quantitative Impact Study (QIS4) for Solvency II*. Dostupné na: <https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/QIS/CEIOPS-SEC-82-08%20QIS4%20Report.pdf>, 16. 4. 2015.
- [6] CEA.2010. *Prečo sú poisťovne špecifický sektor? Z analýzy Európskej federácie národných asociácií poisťovní a zaistovní*. Biatec. NBS, 18, č. 7, s. 26-28. ISSN 1335 – 0900.
- [7] CIPRA, T. 2002. *Kapitálová príměrenost ve financích a solventnost v pojišťovnictví*. Praha : Ekopress, 2002. 271 s. ISBN 80-86119-54-8.
- [8] DE LAROSIERE, J. Group. 2009. *The high-level group on financial supervision in the EU*. Report. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf>, 9. 2. 2015.
- [9] ECB. 2010. *Finančná integrácia v Európe – ECB*. Dostupné na: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/financialintegrationineurope201004en.pdf>>, 19. 3. 2015.
- [10] EIOPA. 2011. *Report on the fifth Quantitative Impact Study (QIS 5) for Solvency II*. Dostupné na: <https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/publications/reports/QIS5_Report_Final.pdf>, 8. 4. 2015.
- [11] EK. 2009a. *Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o makroprudenciálnom dohľade nad finančným systémom na úrovni Spoločenstva a o zriadení Európskeho výboru pre systémové riziká*. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0499:FIN:EN:PDF>>, 2. 4. 2015.
- [12] EK. 2009b. *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/138/ES o začatí a vykonávaní poistenia a zaistenia (Solventnosť II – prepracované znenie)*. Úradný vestník EÚ. L 335/1. 17. 12. 2009.
- [13] EK. 2006a. *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/48/ES o začatí a vykonávaní činností úverových inštitúcií (prepracované znenie)*. Úradný vestník EÚ. L 177/1. 30. 6. 2006.
- [14] EK. 2006b. *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/49/ES o kapitálovej primeranosti investičných spoločností a úverových inštitúcií (prepracované znenie)*. Úradný vestník EÚ. L 177/201. 30. 6. 2006.
- [15] EK. 1999. *Akčný plán pre finančné služby*, zverejnenie Komisie KOM (1999) 232, Brusel 11. 5. 1999.
- [16] GLOBAL RISKS 2011. *World Economic Forum*. Sixth Edition. Geneva. Dostupné na: <<http://www.weforum.org/issues/global-risks>>, 8. 4. 2015.
- [17] JUHÁSZOVÁ, Z., TUMPACH, M. 2010. *Test primeranosti záväzkov*. In *Ekonomika a informatika: FHI EU - Bratislava* : 2010. 8, č. s. 128-137. ISSN 1336-3514.
- [18] LAMFALUSSY, A. et al. 2001. *Final report of the Committee of Wise men on the Regulation of European Securities markets*. Brusel. Dostupné na internete:

- <http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/lamfalussy/wisemen/final-report-wise-men_en.pdf>, 5. 4. 2015.
- [19] NBS. 2010. *Analýza pripravenosti poisťovní na Solventnosť II*. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/_img/Dokuments/Dohlad ORM/Poisťovnictvo/Analýza_pripravenosti_poistovni_na_Solventnost_II.pdf>, 23. 4. 2015.
- [20] NBS. 2007-2011. *Analýzy slovenského finančného sektora*. Dostupné na: <<http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/analýzy-slovenskeho-financneho-sektora>>, 5. 4. 2015.
- [21] NEBESKÝ, Š., PALUŠ, P., PÉNZEŠ, P., ŠESTÁK, Ľ. 2010. *Súvislosti vzniku nového usporiadania regulácie a dohľadu nad finančným trhom v Európskej únii*. In. Biatec. NBS, Bratislava :2010. 18, č. 10, s. 22-27. ISSN 1335 - 0900.
- [22] NEBESKÝ, Š., PALUŠ, P., PÉNZEŠ, P., ŠESTÁK, Ľ. 2011. *Stručný prehľad právomocí a organizačnej štruktúry nových európskych subjektov dohľadu*. In. Biatec. NBS. Bratislava : 2011. 19, č. 1, s. 19-30. ISSN 1335 - 0900.
- [23] ONDRUŠOVÁ, L. PARAJKA, B. 2014. *The Revaluation of assets and liabilities at fair value in merger*. In *Managing and modelling of financial risks : proceedings : 7th international scientific conference : 8th - 9th september 2014, Ostrava, Czech Republic*. Ostrava : VŠB - Technical University of Ostrava, 2014. ISBN 978-80-248-3631-7, s. 577-581.
- [24] KUBAŠČÍKOVÁ, Z. PAKŠIOVÁ, R. 2014. *Risk in finance from the perspective of an accounting theory*. In *Financie a riziko 2014: proceedings of the 16th international scientific conference : Bratislava, vol. 1. EKONÓM, 2014*. ISBN 978-80-225-3991-3, s. 125-128.
- [25] ZELENÁ KNIHA. 2005. *Politika finančných služieb 2005-2010*. GREEN PAPER KOM (2005) 177, Brusel 3. 5. 2005.

RESUMÉ

Príspevok skúma dôsledky globálnej recesie na vývoj finančného trhu vo vybraných subjektoch (banky a poisťovne) a analyzuje faktory, ktoré majú vplyv na ich dosahované ekonomické výsledky. Zaoberá aj rizikami, ktoré ovplyvňujú vykonávanie finančnej činnosti v bankách a poisťovniach vo väzbe na nové pravidlá kapitálových požiadaviek. Na tento účel boli použité metódy analýzy všeobecných trendov vybraných ukazovateľov v slovenských bankách a poisťovniach, legislatívne materiály a dokumenty EÚ, poznatky z vedeckej a odbornej literatúry, štatistických údajov a publikovaných materiálov *Národnou bankou Slovenska – NBS, Európskou centrálnou bankou – ECB, Štatistickým úradom SR a Eurostatom*. V rámci metodológie príspevku sú analyzované hlavné problémové okruhy, ktoré tvoria východiská na ekonomickú diskusiu. Tou je analýza integrovaného dohľadu nad európskym finančným trhom, so skúmaním predností a nedostatkov súčasných, ako i pripravovaných pravidiel regulácie, analýza implementácie pravidiel *Basel II, Solventnosť II* a prístupu bánk a poisťovní k plneniu požiadaviek kapitálovej vybavenosti a merania rizík pri vykonávaní ich činnosti, zhodnotenie vplyvu efektov *Basel II a Basel III a Solventnosť II* na finančnú stabilitu v EÚ.

SUMMARY

The current financial crisis is specific to its global extent, thanks to which it is spreading among particular country economies. The world economy overcomes the financial crisis only provided that public finances are stabilized. If restoring balance in the financial markets and re-win the trust of clients and investors. Specially united financial market regulation in European Union could give back lost credit to financial markets. European financial supervision must dispose by additional instruments to be able effectively monitors activities of all subjects on financial market and intervene in case of deficiencies found. Primary task of banks and insurance companies to overcome impacts of the crisis, stabilize their position on the market and strengthen their capital adequacy according to rules set by European Union. Projects Basel II and Basel III should ensure transparency of bank enterprising, more severe supervision of risk management and fortify own capital to improve ability of banks to face losses in times of crisis. Project Solvency II made up for insurance companies have an ambition to set up rules for ensuring their financial stability and protection of insured customers' interests. In future it should protect from repeating of crisis situations. The aim of the article is to investigate impacts of global recession on actual development of financial market at chosen subjects and analyze process of accepting of new rules in European Union, which have to ensure their economic prosperity in the future.

Kontakt

doc. Ing. Jitka Meluchová, PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, Fakulta hospodárskej informatiky, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2/672 95 757, e-mail: jitka.meluchova@euba.sk

Ing. Martina Mateášová, PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, Fakulta hospodárskej informatiky, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2/672 95 765, e-mail: martina.mateasova@gmail.com